

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

STUDIER

TIL

DANSK MEDICINALHISTORIE

AF

KRISTIAN CARØE

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI

1912

Ruprecht Geisspuscher.

Kong Christian III Sårlægge.

FØRST fra Christian III regeringstid vides det med sikkerhed, at der ved hoffet har været fast ansatte bartsøkærer eller sårlægge. Fra kong Hans' og dronning Christines' regnskaber kendes ganske vist navnene paa en række bartsøkærer, der har været lønnede af hoffet; men det ser nærmest ud, som om man i reglen da har benyttet bartsøkæerne paa de forskellige steder, hvor hoffet, paa sine rejser fra slot til slot riget rundt, tog ophold; og fra Christiern II og Frederik I tid kendes overhovedet slet ikke nogen til hoffet knyttet bartsøkær.

Den første bartsøkær, som med sikkerhed vides at have fået fast kongelig ansættelse, er Mikkell von Finstingen, som Christian III i August 1533 lod hente fra „Pommernland“, og som kort efter kaldes for „Hertugens sårlægge“ og i 1539 „kongelig lifarst“. Foruden denne vides efterhånden Paaske the Becke, Jakob Hasebart og Joakim Lange at have været ansatte som sårlægge hos Christian III og endelig Ruprecht Geisspuscher¹⁾, om hvem der haves de fyldigste oplysninger, som ogsaa levede længst, og hvis navn er bevaret til efterverden ved hans beretning om kongens sidste sygeleje, det ældste skrift, der vides at være forfattet af en dansk kirurg.

Som de fleste af Christian III sårlægge har Ruprecht Geisspuscher vistnok været tysk af fødsel; hans skrift er da ogsaa

¹⁾ Hans navn skrives som så ofte i ældre tider meget forskelligt: Geypush, Geisbusk, Giesbusk, Geisaust; ved en fejltagelse af Rasmus Glåd kaldes han Geilshemius (en forveksling med Prof. jur. Rimberr Geilsheminius) og derfra skriver sig rimeligvis atter Navnet Geilchenius.

affattet på tysk; men om hans oprindelse og fødselsår vides intet; rimeligvis ligger det omkring 1500; heller ikke vides det, når han er kommen som bartskeer til Ribe, hvor kongen vistnok har lært ham at kende under et af sine ophold på Ribarhus. Selv siger Geisspuscher ved nytårstid 1559, at han da har været kongens sår læge i 20 år, altså fra c. 1539; men først 24. Marts 1541 vides han at være bleven fast ansat; da tilsagde han kongen at ville lade sig bruge som en „Wundarst“, hvor kgl. majestæt har ham behov og tilsiger ham; thi har kgl. majestæt lovet ham hvert år at skulle oppebære af rentemesteren i Jylland, så længe han behøver ham i sin tjeneste, 30 gyldenmønt årlig besolding ved påske, 1 okse, 4 svin og $\frac{1}{2}$ tønde smør til Mikkelsdag samt en sædvanlig hofklædning¹⁾ om året, og skal samme års tjeneste begyndes nu til påske og så forfølges år fra år.

Fem år senere, 1546, var Geisspuscher's besolding 250 mark og desuden fik hver af hans tre svende 24 mark og til beklædning 7 alen engelsk klæde til kjortel, hose og hætte, 7 alen grovt klæde til foder hertil, 5 alen sardug til en trøje og 5 alen grovt lærred til foder inden samme, en hat og et par støvler.

Geisspuscher vedblev, efter at være bleven kgl. sår læge, at bo i Ribe, hvor han 6. Maj 1542 af kongen fik skænket til sig og sine arvinger en del af det tidligere Gråbrødrekloster, et stenhus liggende tvært på kirkegården og strækkende sig i længden sønder og nær 58 alen, og et stykke jord og gårdsrum, som ligger vester bag samme stenhus og strækker sig i længden fra huset 82 alen og i bredden sønder og norden 52 alen, lige bredt ved begge sider. Gaden skal være 15 alen bred tvært for samme hus og indtil Adelgaden, som går imod domkirken (nuværende Grydergade), så at ingen skal bygge ham og hans arvinger til skade og fortrængsel.

Kongen må have sat megen pris på Geisspuscher, thi han skænkede ham stadigt ny gaver; 5. Jan. 1555 fik han en kronens jord i Ribe, en del af Graabrødrekirkegården (denne

¹⁾ En afbildning af de danske hofsinders dragt i 1543, gengivet efter originaltegningen i rigsarkivet, findes i Troels Lund's „Dagligt Liv i Norden“ IV, folkeudgaven side 27.

havde kongen i øvrigt tidligere skænket byen til kvægtorv), som lå op til hans eget hus, 80 alen langt i øst og vest og 18 alen bredt i syd og nord, med den forpligtelse, at hvis der byggedes på den, skulde der sættes god købstadsbygning derpå, og 25. December samme år fik han desuden et stenhus næst op til hans eget hus, dog skulde den brønd, som lå uden for dette hus, altid blive ved magt, menig mand til bedste¹⁾). Men selv hermed lod Geisspuscher sig ikke nøje, han overskred sin tilladelse til at indtage en del af kirkegården, og måtte derfor 1559 udstede en erklæring til magistraten om, at han havde sat et gærde norden for sin gård, sønden op til gaden (den nordlige Gråbrødregade) og derved indesluttet det jordsmon, som Gråbrødrekirke tilforn stod på, videre end de 18 alen, som kongens brev indeholdt; hvorfor han forpligtede sig til at rykke gærdet tilbage, saa snart borgemestre og råd forlangte det.

Foruden disse varige gaver skænkede kongen ham 28. Sept. 1551 en tønne sild fra Falsterbo og i Maj 1555 en halv læst (6 tønder) Malt; og desuden havde han fri befordring på sine rejser mellem Ribe og Kolding, hvilken Ribe by ydede.

Kongens helbred, der altid havde været skrøbeligt, var efterhånden blevet dårligere, og da hans højt ansete sårlægge Jakob Hasebart, der 1553 var bleven indkaldt fra Lübeck, døde 1556, har kongen rimeligvis ikke ønsket at ansætte en ny og fremmed sårlægge, men foretrukket at knytte Geisspuscher nærmere til sig; thi 27. April 1556 fik denne brev om forhøjet løn, således at han i sin livstid skulde oppebære 300 mark danske ved påske og en sædvanlig hofklædning til sig selvanden (o: også for en svend) samt 2 øksne, 6 svin, 1 tønne smør, 1 kvarter (15 snese) hvidlinger, 24 tønder rug og 24 tønder byg til mikkelsdag, således at pengene som hidtil skulde udbetales af rentemesteren og fødevarerne leveres fra Riberhus, men han skulde så også bestandig være hos kongen og måtte kun drage bort med dennes tilladelse.

I de følgende år er Geisspuscher da fulgt med kongen på hans rejser rundt om i landet, medens hans familie vides at

¹⁾ Denne brønd, den såkaldte Gråbrødrekilde, findes endnu.

være bleven boende i Ribe; og det er vel dette daglige, fortrolige samliv med kongen, der på sit dødsleje kalder Geisspuscher for „Mein lieber Sohn“, som har tilskyndet ham til at give en skildring af kongens virksomme liv og smertefulde sidste sygdom, som denne bar med stor sjælsstyrke og tålmod.

I en række af år havde kongen lidt af bryst- og hjertetilfælde, der ofte tvang ham til at holde sengen, og hertil kom i de sidste år også en lidelse i det ene ben, der i December 1558 synes at være gået over til en stærk betændelse, som hurtigt lod alt håb ude. Samlede om kongens dødsleje på Koldinghus var da foruden hans sædvanlige livmedikus Cornelius Hamsfort, den også som livmedikus fungerende prof. med. Jakob Bording og de to kirurger, Ruprecht Geisspuscher og Joakim Lange; desuden kongens to hofpræster, Paul Noviomagus og Anders Mortensen, samt Erik Walkendorf, der kaldes kongens kammertjener, hvilket vel nærmest vil svare til kammerherre. Efter kongens ønske kom også til stede den danske kansler Johan Friis og den tyske kansler Andreas von Barby. Af kongens børn var kun de to yngste, hertug Hans og prinsesse Dorothea til stede; tronfølgeren, prins Frederik, der boede på Malmøhus, havde, trods moderens indtrængende opfordringer til at komme, stadigt skudt sin afrejse ud og nåede først til Kolding nogle dage efter faderens død; den næstældste søn prins Magnus opholdt sig da i Dresden hos sin ældste søster, kurfyrstinde Anna af Sachsen.

Alle disse personer nævnes i det lille tyske skrift, i hvilket Geisspuscher har skildret Christian III regering i dens hovedtræk og særligt, hvad der tildrog sig ved kongens dødsleje på Koldinghus i December 1558. Det er udkommet noget ind i 1559 og findes i flere udgaver, der synes omtrent samtidige, men frembyder små afvigelser, så at de muligvis snarere er optrykte efter afskrifter. Originaludgaven er vistnok den, der er „Gedrucket zu Hamborg bey Johan Wickrath den Jüngern“, 14 sider i kvart; to andre er uden trykkested; en fjerde og vistnok den yngste er „Gedruckt zu Dantzick durch Franciscum Rhodum“; alle er de i kvart og på højtysk; dog findes der i Hamburgerudgaven en del plattyske ord og stavemåder, der tyder på, at det er faldet forfatteren vanskeligt at skrive på

højtysk. Kort efter Hamborgerudgaven udkom en plattysk oversættelse af denne „Getrücket tho Hamborch by Johan Wickradt dem Jüngern“ i meget lille oktav. Den findes ligesom de andre udgaver i det kgl. bibliotek (universitetsbiblioteket ejer ingen af disse udgaver) og er hist og her lidt afvigende fra originaludgaven, særligt har den på et enkelt sted en fuldstændig omskrivning, der nok kunde tyde på, at forfatteren har indset eller er bleven gjort opmærksom på, at originaludgaven på dette punkt er noget uklar. I det hele gør den plattyske udgave indtryk af at falde mere naturligt, mere mundret end den højtyske, og der kan vistnok være grund til at antage, at den skyldes Geisspuscher selv, og at han her udtrykker sig i det sprog, han var opdragen i og som faldt ham lettest. Der er til denne udgave føjet et par tillæg, først en kort bemærkning om, at kongens begravelse fandt sted 13. Febr. 1559, og at der da i tre dage blev ringet med kirkeklokkerne morgen og aften, også i Hamburg og Lübeck, og dernæst en temmelig udførlig beretning om kongens kroning i København 12. Aug. 1537, der åbenbart skyldes et øjenvidne, muligvis Geisspuscher selv.

Foruden disse fem tyske udgaver ejer det kgl. bibliotek tilige en dansk oversættelse, der ligesom den plattyske er i meget lille oktav; den bærer årstallet 1559, men trykkestedet er ikke angivet. I alt væsentligt følger den nøje de tyske udgaver, men den er så stærkt beskåret og forkortet, at den næppe fylder otte små sider; blandt andet er så godt som alle navne, derimellem Geisspuscher's, udeladte i den.

De mange udgaver vidner om, at skriftet har vakt opsigt; muligt, at der findes flere end de seks, som det kgl. bibliotek ejer; der kan være grund til at formode, at en i Frankfurt 1562 udgivet „Erzählung von Christiani III, Königes von Danemarck, seligem Absterben“ er det samme arbejde, men da det ikke findes herhjemme, og da det kun kendes af en kort omtale, lader det sig ikke afgøre.

I Tyskland synes dette skrift at være blevet en folkebog; det kan nemlig næppe være andet end denne bog, som Gustav Freytag sigter til i indledningen til „Bilder aus der deutschen Vergangenheit“, hvor han siger: „Was im Hause am liebsten

gelesen wird, ist der astologische Unsinn einer Prophezeiung des alten Wilhelm Friese, des Gottfried Phyller und Hebenstreit, eine Beschreibung der Ausburger Todtenfeier Kaiser Karl's V oder vom gottseligen Ende des frommen Christian Königes zu Dänemark.“

Glemt i tidernes løb er det heller ikke blevet. Da Hans Gram i 1737 skrev sin fortale til den latinske udgave af Krag og Stephanius' Christian III historie, kendte han kun den plattyske udgave, af hvilken han citerer et større stykke; og i Sandvig og Ørslef's danske oversættelse af dette værk 1776—1779 er den højtyske udgave optaget fuldstændigt i supplementet. Allerede inden den tid var den 1752 bleven optrykt i Flensborg af Olaus Henricus Moller, der ved, at den plattyske udgave har eksisteret, men ikke kender den; det er også her, at det tidligere omtalte i Frankfurt 1562 udgivne skrift nævnes.

Men siden den tid er dette gamle skrift næsten fuldstændigt gået i glemme; i sin naive troværdighed virker det dog så tiltalende, at man godt kan forstå, at det blev en folkebog for sin tid, og endnu kan det læses med interesse.

Warhafftig vnnnd Gläubwirdig

Bericht/ vonn dem Christlichem vnd saligem abscheide/ des Durchleuchtigsten/ Grosmechtichsten/ Hochgebornen Fursten vnd Hern/ Hern Christian zu Dennemarcken/ Norwegen der Wenden vnnnd Gotten Köning/ Herzogen zu Sleswygh/ Holstein Stormarn vnd der Ditmarschen Graffe zu Oldenburgk vnd Delmenhøst etc. Dem Gott gnedich sey/ vffs kurtzte vorfassset.

Anno. M. D. Lix.¹⁾

Epitafium und christlicher Abscheidt.

Dieser christlicher König und theuerer Fürst ist alle Zeit, zum meisten wohl in die 18 Jahr her, mit Kranthit und Schwachheit

¹⁾ Titlen er her gengivet bogstavret efter Hamborgerudgaven; i det følgende er retskrivningen moderniseret for at gøre skriftet lettere læseligt.

behaftet gewesen, hat gleichwohl seiner Berufung nach und frommen christlichen Gemüthes halben nicht unterlassen können, sondern durch alle wichtige Handlung durch sein selbst hat wollen regieren, damit einem jedern in seiner K. M. Reiche und Ländern möchte Recht wiederfahren, und ein christlich Ordnung und gute Polizei im Reiche möchte erhalten werden, hat auch von Anbeginne seiner Regierung das wahrhaftige göttliche Wort unsers lieben Herrn und Heilands Jesu Christi geliebet, welcher sein K. M. durch sein ganzes Reich eingepflanzt und lauter und rein hat predigen lassen, welches genugsam beweislichen, das sein K. M. das göttliche Wort auch an jedern seiner K. M. Königreichen und Ländern als Norwegen, Island, Gotland hat lassen hart einpflanzen und seine gelehrte Männer darcin gesetzt und darin zum ewigen Testament und ewiger Gedächtnis bestätigt, welches sein K. M. mit grosser Befostunge und Mühe hat zuwegen gebracht.

Item, Hat auch die hohen Schulen und Studia zu Kopenhagen in Dänemark fundirt und mit grosser Befostung seine gelehrte Leute, die sein K. M. dahin gefordert und mit grosser Rente zu derselbigen Aufenthaltung gestiftet und gegeben hat.

Item, Hat auch derselbige hochgedachter theurer König die ganze Bibel in dänische Sprache in Druck lassen ausgehen zu einer ewigen Gedächtnis, woran sein K. M. keine geringe Befostung angewandt hat, wie das genugsam beweislich, das sein K. M. mit seinem ganzen Gemüth seinen ganzen Handels und Wandels unsern lieben Herrn Christum, unser aller Seligmacher und Erlöser, mit seinem heiligen Evangelio mit getreuen Herzen gemeint und geliebet hat wie dann hiernach folget.

Nun zum kurzen ein halb Jahr vor seinem Abgang

Hat sein K. M. hin und wieder im Reich umher gezogen um alle gute Ordinanz zu recht zu bringen, auf das ein gute Polizei im Reich möchte gehalten werden und den armen Unterthanen kein Unrecht beschehe, hat sein K. M. grossen Mangel der armen Leute und Bettleren erforschet, das der zu viel umher gezogen sindt, hat sein K. M. herlich betrachtet solches fürzukommen, welches sein K. M. mit einem Herrntage, welcher gehn Kolding ist vorgeschrieben worden, zuwegen gebracht hat, das man in allen Städten im ganzen Reich ein Hospital anrichten sollte, desgleichen in allen Orten ein seine Schickung mit den Armen gemacht und auch reichlichen darzu gegeben der armen Leute Nothdurft zu unterhalten.

Item, Hat auch auf demselbigen Herrntage ein aufrichtig königlich Recess, darin alle andere vorige Reccess, so von K. M. zuvorn verordnet war, sind gänzlich und klarlichen reviciret zu ewiger Gedächtnis zu erhalten.

Item, Hat auch auf denselbigen Herrntage mit allem Fleiss, der geistlichen Bischöffe, Superintendenten und Pastoren, so die reine

Lehre göttliches Wortes verkündigen und lehren sollen, ihre Einkunft ohne jenigen Nachtheil bekommen zu ewiger Unterhaltung göttliches Wortes und reiner, wahrer Lehre zu erhalten.

Item, Hat auch zu allen Schulen zugelegt und gegeben, darmit die arme Schüler zu der Lehre und Tugend möchten erhalten werden. Dieweil aber sein Rv. Ma. vernommen und vermerket, daß sein Rv. Ma. durch sein behaffte Krankheit ist kranker und schwacher geworden, hat sein Rv. Ma. mit allem Fleiß dies und alle andere richtige Handel betrachtet, darmit Einigkeit und Fried im ganzen Reich möchte erhalten werden und sonderlichen Gottes Wort zu Liebe des Allmächtigen fleißig gehandelt und erhalten werden.

Item, Wie aber sein Rv. Ma. weiter vermerket, daß sein Schwachheit je mehr und mehr sich vermehret und zugenommen, hat die Schwachheit sein Rv. Ma. zu Bette gedrungen zu bleiben, und sein Diener beide vom Adel und auch vom Unadel haben müssen über sein Rv. Ma. wachen. Ist sein Rv. Ma. mit einem sehr grossen Fluß auf der linken Seiten behaftet geworden, welches sich in einem Schenkel gesetzt mit einem sehr grossen Geschwulst, darvon seiner Rv. Ma. ein grosse Schmerz entstanden, und sein Rv. Ma. in grosser Pein und Wehe gelegen ist. Hat sich zugetragen auf einem Freitag vor dem heiligen Christtag (23. Dec. 1558), welcher ist die zehnte Tag, vor seinem Abgang und Verscheidung von dieser Welt geschehen ist, ist einer seiner Doctorn mit Namen Doctor Cornelius (Hamsfort) zu seiner Rv. Ma. gekommen, hat sein Rv. Ma. ihm ein guten Morgen gesagt, darnach gegen den Doctor angefangen und gesagt: „Lieber Herr Doctor, es ist einer in dieser Nacht bei mir gewesen und mir gesagt, daß ich sollte Geduld tragen mit meiner Krankheit bis zum neuen Jahrstage, alsdann soll sich mein Krankheit verwandeln und zu einem guten Ende kommen“. So hab ich als einer seiner Diener mit Namen Kupprecht Geysspuijcher, Rv. Ma. Wundarke in die zwanzig Jahr lang gewesen, hab angefangen: „Es wird G. Rv. Ma. also geträumet haben“. Hat sein Rv. Ma. wiederum gesprochen: „Er hat mirs also gesagt, denn es hat der Doctor gehört und der ehrenveste Erick Waldendorff und Melcher Puzliß seiner Rv. Ma. Hoffschneider und seiner G(nade) Barbierer mit Namen Joachim Lange von Stettin und mehr andere, die auf die Zeit im Gemach gewesen sein“.

Ungefährlich 3 Tage zuvor, ehe denn seine Rv. Ma. in Gott verschieden, hat sein Rv. Ma. Befehl gethan, daß man sollte eine Todtenbahre verfertigen, auf daß wenn man seiner Rv. Ma. Bette machen würde, daß Rv. Ma. darauf ruhen könnte¹⁾.

¹⁾ I den plattyske udgave er dette Sted omskrevet yderligere og mere forståeligt: „Item, vor dren Dagen ungeberlid er denn syne Rön. May. ns in Godt verscheiden, hefft syne Rön. May. bevalen, dat men scholde eine Böre vorverbtigen, de gelick were ener Dodenböre, Hefft auerst vorgegeven, dat syne Rön. May. sic

Item, Dieses also geschehen, hat sich die Schmerz und Schwellst je mehr und mehr zugenommen von Tage zu Tage, wiewohl durch die Doctoren und Wundärzten grosser Fleiß ist gebraucht worden; hat aber die Krankheit nicht wollen unterlassen, sondern je heftiger procedieret mit Geschwellst und Schmerzen bis zum neuen Jahrs-tage, wie der löbliche König zuvor gesagt.

So hat sein K^ö. Ma. am Morgen wie die Glocke zwei geschlagen nach Mitnacht gegen mir gesagt, als ich dieselbe Nacht über sein K^ö. Ma. gewacht habe, hat er mich zu seiner G(nade) berufen an das Bett und gesagt: „Mein lieber Sohn, reiche mir dein Hand her und greiff mir an meine linke Seiten, dar kommt der, der mirs thun will, ich hoffe es soll nicht lange währen, sondern bald einen guten Ende nehmen, es wird diesen Tag nicht auswarten, sondern bald einen guten Ende nehmen“. So hab ich geantwortet: „Ey nein gnädigster König, das verbiete Gott, ich hoffe des nicht“.

Item, Hiernach als die Glocke drei geschlagen, hat sein K^ö. Ma. die Doctores zu sich fordern lassen, und so es näher dem Tage gewesen ist, dafs man das Schloßspforten geöffnet, hat sein K^ö. Ma. den Predicanten Magistrum Paulum zu sich fordern lassen, und hat sein K^ö. Ma. gegen ihm sein Beicht gethan, und allein im Gemach ungefährlich ein halbe Stunde gewesen; darnach die Thüren geöffnet, und hat der Predicant ein feinen Sermon gethan, und um den Glockenschlag zehn hat sein K^ö. Ma. das hochwürdige Sacrament zu sich genommen, welches sein K^ö. Ma. auch zuvorn vor neun Tagen genommen.

Item, Dieses alles geschehen, hat die K^ö. Ma. sein Gemahl die Königin zu sich fordern lassen und zu ihrer K^ö. W. gesagt: „Mein herzliebtes Weib, ich vernehme mein Zeit ist kommen, dafs ich aus dieser Welt abscheiden muß, derhalben bitt ich freundlich, gieb dich zu Frieden und bleib in Gottes Furchten und unterweifs unsern lieben Sohn, dafs er wolle weislichen regieren und seine armen Untersassen zu Gottes Ehre erhalten und mit keiner ungebührlichen Schatzungen oder neuer Unpflicht auflegen“. Hat ihrer K^ö. W. wollen einen Schlüssel überantworten, welchen aber ihre K^ö. W. vor grosssem Herzleide und bitterlichen weinende nicht können oder wollen annehmen oder Antwort darauf geben können; hat die Königin wiederum Erlaubniß genommen und also bitterlichen weinende in ihrer Gnaden Gemach gegangen.

Item, Darnach hat sein K^ö. Ma. die jungen Herrn, als seinem Sohn Herzog Hans und Fräulein Dorothea zu sich fordern lassen.

darup wolde leggen laten, beth so lange dat men syner K^{ön}. May. Wedde mafen tonde, so ys de B^öre na syner K^{ön}. May. begher gemaket worden. Na deme auerst K^{ön}. May. ys vorscheiden, da ys dat Lid dar up gefettet worden, Und ys tho gelövende, dat syne K^{ön}. de sübbe B^öre dar tho hafft bestellen laten, wo wol syne May. joldes nicht up dat düdtlikste hefft tho erkennen gegegen“.

Wie sie kommen sind, hat er ihnen die Hand gegeben; so sind sie allebeide vor ihren Herr Vater auf ihr Knie gefallen; so hat sein R^ö. M^a. ihnen die Hand auf ihr Häupter gelegt und sie gebeten in Gottes Furchten zu leben und sie in beiden Parteien gesegnet und ihnen die Hand gegeben und sie unter Gottes Benedeiung befohlen zu erwachsen; sind sie beide weinende geworden von ihren Herrn Vater weggegangen.

Item, Darnach er den Herrn Barby erwählten Bischof zu Lübeck, und Herrn Johan Frijsen den Canklern Boten gesandt und zu sich fordern lassen und mit den beiden geredet, daß sie sollten helfen und rathen, daß doch das Reich in Ruhe und Friede möchte bleiben und in Andacht zu Gottes Ehren, und Preis möchte erhalten werden.

Darnach den beiden Herrn befohlen seinen Dienern, so in dem Gemache waren, edel und unedel, anzujagen, sein R^ö. M^a. liesß ihnen allen sämtlich bedanken auf das allergnädigste für ihren getreuen Dienst, und daß man sie reichlichen ablegen sollte, welcher die beiden Herrn in Gegenwartigkeit den Dienern stracks angezeigt haben; ist also geschehen; darnach hat sein R^ö. M^a. die beiden Herrn wieder von sich lassen gehen.

Und hat sein R^ö. M^a. die Königin wiederum zu sich fordern lassen. Wie ihr R^ö. W. kommen zu seiner Gnaden gesehen und vermerkt die große Schwachheit, und daß es sich je mehr und mehr zum Tode nahet, hat ihr Gnad angefangen bitterlich zu weinen und gesagt: „Ach mein lieber Herr, ich bitt euch lauter um Gottes Willen, hab ich euch mein Lebelang mit Worten verzürnet, wollt es mirs verzeihen“.

So hat sein R^ö. M^a. wiederum gesagt: „Mein herzliebes Weib, gieb dich zu Frieden, du hast mich nicht zuwieder gewesen, das ist alles vergeben; wir haben wohl gelebet, sondern verhelp mit unsern lieben Sohn, daß er möge weißlich regieren, und fehr dich von dieser Welt, denn es ist hier ein kurze Zeit“. Ist aber ihr R^ö. W. bitterlich weinende geworden von ihm gegangen, und sein R^ö. M^a. hat ihr ein guten Nacht gegeben und sie gesegnet.

Item, Darnach hat sein R^ö. M^a. angefangen mit seinen Dienern zu reden, wie hiernach folget, und einem jedern sein Hand gegeben, so viel als im Gemach waren, und einem jedern sonderlich seines getreuen Dienstes auf das allergnädigste bedanket, und dem Doctor wieder befohlen seinem lieben Sohn, dem jungen Prinzen, anzujagen, wenn er sein Befolbung, so sie vorhin bei seiner R^ö. M^a. gehabt, die Zeit ihres Lebens gönnen wollte.

Darnach hat sein R^ö. M^a. begehrt zu singen den Psalm: „Mit Fried und Freud ich fahr dahin“. Darnach: „Mitten wir im Leben sein“. Zum dritten: „Nun laß uns den Leib begraben“.

Darauf hat M(ag.) P(aul) geantwortet: „Ach gnädigster König

und Herr, das hat noch lange Zeit genug, wir wollen den noch nicht singen“. Hat sein Rv. Ma. gesagt: „Ach ja, ich mag denn so gern hören“. Ist also angefangen und gesungen worden.

Hat darnach stille gelegen ein wenig, so hat der ander Predicant Magister Andreas einen kleinen Sermon vor seiner Gnaden gethan.

Darnach hat sein Rv. Ma. begehrt, daß wir möchten alle sämtlich auf unser Knie fallen und den allmächtigen Gott bitten um einen beständigen Glauben; welches also geschehen.

Item, So hat sein Rv. Ma. ein wenig geharret und doch mittlerzeit dem Doctor die Hand ausgestreckt und den Puls greiffen lassen und den Doctor fleißig vermahnet, er wolle ihm bei Zeiten ansagen, wenn er vernehmen würde, daß sich der Puls erlegen würde.

Hat darnach wieder begehrt zu singen: „Nun bitten wir den heiligen Geist“.

Darnach hat Meister Andreas wiederum etliche Sprüche angefangen aus der heiligen Schrift; hat sein Rv. Ma. bald begehrt, daß wir möchten auf unser Knie fallen und unsern lieben Gott treulichen bitten, daß der allmächtige Gott wolle sein Rv. Ma. bei einem standhaftigen Glauben erhalten; welches also geschehen ist.

Darnach ist der Predicant Meister Paul wiederum aufkommen; der hatte seinen Vater, der ein Tag zuvor in Gott verstorben war, begraben lassen; hat er also wiederum angefangen einen schönen Sermon; hat sein Rv. Ma. begehrt den Glauben (Psalmen: „Wir glauben all an einen Gott“) zu singen; welches also geschehen ist.

Also hat sein Rv. Ma. angefangen und gesagt: „Es will nun bald ein Ende nehmen, ich muß wandern, doch hab ich gut wandern, ich hab den Weg, die Wahrheit und das Leben bei mir“.

Darnach ist Rv. Ma. sehr geschwächt worden.

Hat aber sein Rv. Ma. noch einmahl zu singen begehrt: „Mit Fried und Freud ich fahr dahin“ etc. Und hat Rv. Ma. selbst das erste Vers mit gesungen.

Darnach ist sein Rv. Ma. ganz schwach geworden, daß wir sind allsammen weinen worden auf unser Knie gefallen und das Vaterunser gebeten. Als nun die Glocke hin bei vier Schlägen, hat der Predicant Meister Paul einen schönen Sermon eingeführet: „Also hat Gott die Welt geliebet“.

Unter diesen Spruch hat der Predicant Rv. Ma. hart vermahnet bei einen christlichen und standhaftigen Glauben zu bleiben; welches auch geschehen. Dann hat sein Rv. Ma. sein Angesichte gegen den Predicanten gewendet und nicht von ihm gewendet, bis die Glocke halbweg fünf geschlagen ist, dann also sänftiglich in Gott den Herrn entschlafen, dem Gott gnädig sei, und ist also ein Kind Gottes ohne jenigen Zweifel¹⁾.

¹⁾ I den plattyske udgave lyder slutningen således: „Under duffem Sprüche hefft de Predicant Rön. May. hart vormanet Wy enem Christiken und standhaftigen

Indholdet af dette skrift stemmer i alt væsentligt med den ligtale, som livmedikus Jakob Bording holdt 13. Febr. 1559 ved kongens bisættelse i St. Knuds kirke i Odense, men i denne tale siges det, at det var Cornelius Hamsfort, der om kongens natlige syn udtalte: „Jeg slutter, at det har været en drøm“, og i Sascerides' sørgedigt over Christian III tillægges denne ytring en af de tilstedeværende medici, hvorfra den rimeligvis er gået over i Stephanius' Christian III historie.

Det kunde da næsten se ud, som om Geisspuscher's skrift kan være fremkommet som en protest mod denne fremstilling og mod den fuldstændige forbigåelse af hans navn ved denne lejlighed, hvor det sagtens har ligget under den lærde professors værdighed at tage noget hensyn til en sårlæges virksomhed ved behandlingen af den døende konge. Det er da heller ikke uden en vis selvfølelse, at Geisspuscher omtaler sin nærværelse ved den lejlighed og sin ligefremme udtalelse til kongen, der jo slet ikke havde rettet sin bemærkning om synet til ham, men til Cornelius Hamsfort, der svarede.

Geisspuscher's nøgterne opfattelse af den dybttroende konges syn har åbenbart vakt en vis opmærksomhed og ikke behaget alle; det fik han at høre i det latinske sørgedigt, som professor i hebraisk, Johannes Sascerides, udgav kort efter kongens død:

Dicam etenim, neque visa premam miracula Regia.

Quanquam ea vix capiet credere tardus homo:

Nuncius en illi coelo demissus ab alto

Astitit et summum dixit adesse diem,

Cumque ait, incipiet novus annus, desinet iste

Morbus, et incipiet tum nova vita tibi.

Talia dicta dedit, levibusque evanuit auris,

At non quæ dederat dicta abiere simul.

Ergo dies Rex ante decem prædicere mortis

Novit, dum Medici non potuere, diem.

Geloven tho blyvende, welches ock also geschehen. Do hefft Kön. May. syn Angesicht iegen den Predicanten gewendet und sich nicht wedder van eme geferet, beth dat de Knode hñ halffwege Byhe gewesen up den namidach; do hñ he also jachtmödigen up Nie Jaresdach bisjes M. D. Lix Jares in Godt den Heren entslapen, synes ölderz en L. v. und syner Regeringe im xxii Jare. Dem Godi gnedich ih. Und hñ also ein Kindt Godes ane allen twyvel“.

Somnia, dicenti, sunt, quæ Rex inclyte narras!

Respondet non sunt somnia, visa loquor.

Idque iterat post sæpe, sibi que fatetur eundem

Paulatim proprius mortis adesse diem.

I den danske oversættelse af Stephanius' Christian III historie er dette digt gengivet, men rigtignok meget frit og langt mere vidtløftigt end i originalen:

Men fort før Kongens Død ham et Mirafel skede,
 som jeg at melde her kan ikke gaa forbi,
 (skønt man vel efter dem behøver ej at lede,
 som Bantro hindre vil at finde sig heri).
 Da Gud, som Kongens Tro og rene Gudsfrugt kendte,
 lod ham advare om hans Død, som forestod,
 ved en af Englene, som han til hannem sendte,
 der og for Kongens Seng sig straks indfinde lod
 og ham med disse Ord begyndte at tiltale:
 Naar med det gamle Aar et nyt omveksler sig,
 skal Gud din Sygdoms Ve med Vægedom hushvæle
 og til et bedre Liv herfra forflytte dig.
 Saaledes faldt hans Ord, hvorpaa han sig straks vendte
 fra Kongens Seng og for hans Dine rent forsvandt;
 men Talen svandt ej bort, thi Kongen Livet endte
 paa Nytaarsdag, saa man dens Rigtighed befandt.
 Saaledes kunde vor højstfelig Konge sige
 ti Dage forud sin bestemte Afskedsdag,
 da hans Hoflæger ej det mindste kunde sige
 i denne hemmelig og for dem skjulte Sag.
 Thi en iblandt dem, som lidt selvkløgt vilde være,
 gav fore, at det af en Drøm en Virkning var,
 men Kongen ham igen forfikred ved sin Vre,
 at Engelen for ham sig viste aabenbar.
 Det samme hørte man ham ofte igentage
 ved anden Lejlighed og rent bekende, at
 han vidste, paa hvad Dag han fra sin Sygdoms Plage
 befries skulde og et bedre Liv faa fat.

Geisspuscher's frimodige svar har dog åbenbart ikke skadet ham; ikke alene beholdt han de indtægter, som Christian III havde lovet ham på livstid, men han beholdt også sin stilling under Frederik II og fik ny begunstigelser, thi 26. Novbr. 1565 blev han fritagen for skat og al kongelig og borgerlig tyngde i Ribe, så længe han bruges i kongens tjeneste, og 5.

Maj 1568 fik hans hustru Anne brev om, at hun, hvis hun overlever sin ægtefælle, årlig må oppebære 12 tønder rug og 12 tønder byg af den genant, hendes mand har livsbrev på, hvilke lensmanden på Riberhus skal levere hende, og desuden være fri for al borgerlig tyngte, så længe hun sidder som enke.

Rimeligvis har Geisspuscher på den tid følt sig gammel og svag og derfor bestræbt sit for at sikre sin hustrus fremtid; han døde også næppe et år efter, vistnok i begyndelsen af 1569.

Trods sin stilling og de dermed forbundne gode indtægter og store gaver synes det efter Christian III død at være gået tilbage for Geisspuscher, så at han blev nødt til at sælge sine ejendomme; thi 29. Novbr. 1561 fik fru Abild Skeel, der var gift med lensmanden på Riberhus, Niels Lange, skøde af Geisspuscher på hans gård, grund, stenhuse, gårdsrum, abildhave og urtehave. Efter den tid vides Geisspuscher at have ejet et hus på Nederdam, hvilket dog var så stærkt behæftet med gæld, at arvingerne efter Peder Stub, slotsfoged på Skodborg-hus, og Peder Rantzau i forening i 1572 havde 650 gamle daler til gode i det.

At det stod småt til for Geisspuscher's enke fremgår også af, at lensmanden på Riberhus 24. April 1571 fik brev om, at kongen for enkens fattigdoms skyld havde undt hende, at hun i et år måtte beholde den „fetallie“, som hans fader havde undt hendes afdøde mand; og at den samme begunstigeelse tilstodes hende med hensyn til pengelønnen, ses deraf, at den kongelige tolder i Ribe Peder Hegelund 13. Aug. 1571 mødte på bytinget og tilkendegav, at kongen i sin tid havde befalet ham at udbetale Anne, salig Rubbert Geisspuscher's, et års løn efter hendes mand ifølge et løfte, som kongens fader tidligere havde givet denne. Han lod derfor tinglæse hendes kvittering for at have modtaget 150 mark ved Mikkelsdag 1569 og ved påske 1570 ligeledes 150 mark og desuden 63 mark for et års klædning.

En overenskomst, som enken sluttede få år efter Geisspuscher's død, giver et ejendommeligt indblik i lægeforhold i de tider. De bedre stillede bartskeerer var da indrettede på at optage syge i deres hus og behandle dem der (i 1613 nævnes

2 $\frac{1}{2}$ mark som de ugentlige kostpenge for en sådan syg i Ribe), og det må også have været tilfældet med Geisspuscher, thi 11. Jan. 1571 sluttede hans enke forlig med borgemester i Ribe Jens Hegelund om, at denne skulde betale hende 170 enkende (enkelte) daler, hvorimod han selv skulde kræve sin søstersøn Peder Stub i Ålborg for det, „han tærede og blev skyldig den tid, han lå syg under salig Mester Rubbert's hånd“; rimeligvis er da borgemesteren i sin tid gået i borgen for søstersønnens kur og har til sidst måttet bekvemme sig til at betale denne for den tid meget betydelige sum, som vidner om, at kirurgerne allerede dengang forstod at skrive store regninger.

Om Geisspuscher's børn vides kun, at han i alt fald havde to døtre; den ene, hvis fornavn ikke kendes, var i 1557 gift med Jakob Bartskeer i Ribe, muligvis den samme, som 16. Marts 1537 af Christian III havde fået skænket et stenhus for sig og sine arvinger mod gratis at forbinde og læge de arme syge mennesker i hospitalet.

Den anden datter, Marine, var gift med Anders Foss, der først havde været præst i Stege, men 1583 blev biskop i Bergen, hvor hun i 1590 blev beskyldt for at være medvider i en trolddomssag; det var i de tider en meget farlig beskyldning; samme år var i Bergen slotspræst Absalon Pedersen's enke Anne Pedersdatter bleven brændt som troldkvinde; og slotsherren Peder Thott, med hvem den myndige og stridbare biskop altid lå i trætte, gjorde, hvad han kunde for at komme hans hustru til livs; men da angiveren blev overbevist om vitterlig usandhed, bortfaldt anklagen. Af bispeparrets ni børn blev to døtre gifte med læger i Bergen: Dorothea med Villads Adamsen, som kom til Bergen 1599 og døde der 1616, og en, hvis navn er ukendt, med Henrik Høyer, som var kommen til Bergen 1593 og døde der c. 1613; mere end som læge gjorde han sig bekendt som dygtig botaniker og ornitolog og tillige ved sine studier til Norges historie og mødtes på dette område med svigerfaderen, Anders Foss, der var en fremragende historisk forsker.

Af sine samtidige vides Geisspuscher i litteraturen kun at være omtalt af Rasmus Glad (Erasmus Lætus) i hans digt: „De Republica Noribergensi“; og hans efternavn er endda der forvekslet med prof. jur. Rimbertus Geilshemius; i fortalen til dette skrift gives en karakteristik af Christian III, og Rasmus Glad får derved lejlighed til at nævne denne konges læger og kirurger: „Conflictabatur subinde morbis, iisque et maximis profecto et interdum etiam longissimis, a quibus tamen eluctatus est partim naturæ beneficio, partim ope medicorum, qui apud hunc regum summo semper loco et habiti sunt et autoritate valuerunt. Inter eos tamen peritia ac medendi felicitate clarissimos novi Johannem Pomerium Anglum, Jacobum Bordingum et Cornelium Amsfortium, doctores; Paschatium vero, Jacobum Hasenbarthium et Robertum Geilshemium, chirurgus, qui et viri erant boni et artificio præstabant excellentes, aulamque secuti certe consilio magnisque deliberationibus hanc curam circa sanitatem regis perfecerunt; donec circumacta mali istius ultima fatalique periodo, sanctam profecto et gloriosam inter suos vitam Coldingi Christianus finit“.

Denne fortale er skrevet i December 1572, altså henved fire år efter Geisspuscher's død, men skriftet udkom først 1574; det er vistnok det eneste, i hvilket hans navn forekommer; i ingen af de forskellige ligtaler, der blev holdte, skrevne og udgivne ved Christian III død, nævnes Geisspuscher, der dog i så mange år havde været nøje knyttet til kongen og haft hans fulde tillid lige til hans død.